

{טעמים שונים למה צריכים ריבוי לדם כיסוי}

ואחת לדם כיסוי. בראשונים נאמרו כמה פירושים למה צריכים ריבוי מיוחד לרבות דם כיסוי;
 א] **רש"י**¹ **מפרש** שבלי ריבוי היינו אומרים שכיון שכיסהו אף על פי שאחר כך נתגלה כבר בטל הדם אגב הקרקע וכשאוכל הדם אינו אלא כאוכל עפר בלבד, קמ"ל². **ובשיטה מקובצת**³ הקשה על רש"י למה נאמר שהדם נתבטל הלא אם נראה עדיין ממשות דם אינו בטל⁴. **וביכנה פאר** הקשה עוד על דברי רש"י, שאם סברת הפטור בדם כיסוי הוא משום שבטל בקרקע, אם כן למה צריכים ריבוי דווקא בדם כיסוי, גם בכל דם שנפל לקרקע אפילו אם אין בו מצוות כיסוי וכמו בדם בהמה נאמר כן שבטל אגב הקרקע ופטור עליו, ובגמרא משמע שעיקר החידוש הוא משום דם 'כיסוי'. **וכתב ביכנה פאר**, שיש לבאר דברי רש"י, שאין כוונתו סתם משום ביטול ברוב כיון שנפל לקרקע, אלא מצינו עניין אחר של ביטול שרוצה לבטל דבר שיהיה כמו דבר המבטלו, כמו שמצינו בסוכה⁵ בתבן וביטלו שנעשה כעפר⁶. וכאן במצוות כיסוי כיון שהתורה ציוותה עליו לכסות דם חיה ועוף היינו אומרים שנתבטל אגב העפר ונעשה כעפר ובטל ממנו תורת דם, אבל בדם בהמה שאין בו ציווי התורה אינו בטל ממילא להיות כעפר, אלא באופן שדעתו ורצונו הוא שיהיה כמו העפר, ומבטלו לְשֵׁם מכח מצוות התורה.
 ב] **בתוספות ישנים**⁷ ביארו שהיינו אומרים שדם כיסוי מותר כיון שנאמר בו 'לא תאכלנו על הארץ תשפכו כמים', ומשמע שאם אינו נשפך כמים אלא מחזיב לכסותו אין חייבים עליו, קמ"ל שגם על דם כיסוי יש איסור אכילה⁸.
 ג] עוד ביאור **כתב היראים סי' מח**, שכיון שעיקר איסור בדם מצינו בקדשים, כמו שנאמר 'כי הדם הוא בנפש יכפר', לכן היינו אומרים שדם חיה ועוף⁹ הצריכים כיסוי לא נאסר. וכן כתב **הראב"ד בתמים דעים סי' קלז**, והובא פירוש זה ב**שיטה מקובצת בהשמטות אות לה**.

אכל מעשר וכו'. ע' באר שבע דלשון אכילה היינו משום מעשר דגן שהוא אוכל, אבל ה"ה שיהיה יין של תירוש ויצהר לוקה משום הפסוק של תירושך, וכן פסק הרמ"א להדיא (מע"ש פ"ב ה"ה) האוכל כזית וכו' ושותה רביעית יין וכו'.

אבל בבאר שבע הוסיף דה"ה שיהיה רביעית שמן נמי לוקה, וזה אינו פשוט דשיעורו ברביעית, דע' חינוך (מצוה תמד) דחייב בכזית, והביא כן ממורי, [אם הוא הרא"ה אז היינו הרמב"ן] דאע"פ שהוא משקה מ"מ לאכילה הוא עומד וחייב בכזית. וכתב שם דהגם דישמעאלים ישתוהו בטלה דעתם אצל כל בני אדם ושיעורו באכילה בכזית. וכן הרמ"א שם לא זהכיר רביעית רק ביין, ע' מהר"ם שי"ק בגליון החינוך שם, וע' מנח"ח.

איסור חדש בלחם קלי וכרמל וכו' וצריכותא. ויל"ע מה הדין במינים אחרים, וע' ירחון תבונה (סי' מג) מהגר"י סלנטר, דכפשוטו ה"ה כולם מצריכותא נלמד מג' מינים הללו. אבל י"ל דכולם יש במנחות דהגם

¹ ד"ה אלא.

² אולם, אם באמת הדם עכשיו אחר הכיסוי אינו ראוי לאכילה אינו חייב עליו, אלא מדובר באופן שעדיין ראוי לאכילה ומכל מקום היינו אומרים שכיון שבטל אגב הקרקע דינו כקרקע. [וראה ברשב"ם על התורה (ויקרא יז יג) שכתב שעל ידי הכיסוי נעשה הדם אינו ראוי לאכילה, ע"ש]. ובערוך לנר כתב שלכן לא פירשו התוספות כרש"י שאם אינו ראוי לאכילה אז באמת פטור עליו.

³ השמטות אות לה.

⁴ ומבואר בקושייתו שלמד בדברי רש"י שכוונתו שהדם בטל מדין ביטול ברוב ולכן היינו אומרים שאינו חייב עליו. [וראה בלבוש (או"ח סי' תרלב) שכתב שמן התורה יש ביטול ברוב גם אם האיסור ניכר ואפשר אם כן להביא ראיה לדבריו מדברי רש"י כאן. אך, ה"ט"ז שם (סק"ג) חולק עליו שאינו כן שאם האיסור ניכר אין כאן ביטול כלל. ועוד יש לומר בדעת רש"י שאפילו אם האיסור ניכר כיון שאי אפשר להסיר הדם מהקרקע שייך בו ביטול ברוב, כמו שכתב הכסף משנה (מאכלות אסורות ג, טו) בדעת הרשב"א, ע"ש. וע' בדברי ה"ט"ז (י"ד סי' קד סק"א) בדין זה].

⁵ ד, א.

⁶ והוא דין אחר של ביטול כמו שמצינו לגבי סתימת החלון לעניני טומאה ע' אהלות פרק יג, ובבבא בתרא יט, ב, שמבטל הרקיק בחלון ובטל אגב החלון.

⁷ ד"ה לדם כיסוי.

⁸ ולפי זה החידוש של דם כיסוי אינו אלא על דם שנשפך ונתגלה כמו שפירש רש"י אלא על כל דם חיה ועוף הטעון כיסוי. ובערוך לנר עמד על הרמב"ם שלא הביא דין שגם דם כיסוי חייב משום דם. ולפירוש של תוספות הרי מפורש ברמב"ם (מאכלות אסורות ו, א) שדם חיה ועוף בכלל האיסור וזה הרי הריבוי של דם כיסוי, וע' היטיב בערוך לנר שם].

⁹ מה שכתבו שגם עוף הצריך כיסוי היינו אומרים שאינו נאסר יש להבין קצת, שהרי בעופות מצינו שקרבים במזבח ונמצא שנתקיים בדמם שם כפרה, ולמה אינם בכלל הפסוק של כי הדם הוא בנפש יכפר. וכי מכל מקום כיון שבשאר עופות יש הלכה של כיסוי אם כן זה מפקיע השם כפרה, שאין הדם לכפרה אלא לכיסוי. או החידוש הוא בשאר עופות חוץ מבני יונה ותורים שאינם קרבים.

כרמל משמע בגמ' שלא, הלא מצינו כרמל במנחת העומר, ורק אינו מעכב ולכן אינו בכלל קלי ולחם אבל כלפי שאר מינים א"א.

ולשון הרמ' (מאכ"א י, ב) משמע כל מינים חדש כיצד כל א' מה' מיני דגן אסור לאכול מחדש שלו וכו' משמע בכל מיני מאכל.

ומ"מ לשון הטור וש"ע (או"ח סי' תפט) כתבו רק לאכול חדש קלי לחם וכרמל משמע לא תבשיל אחר. וכן האריך בשו"ת הרי"ם יו"ד סי' יט) נקט כן דרך ג' מינים הללו יש איסור חדש.

לחם אינו בעין. הנה, מכאן דנו האחרונים ליסוד באיסורים שנתשנו, ע' רבינו יונה ברכות (לא, א בדפי הרי"ף) דם שנשתנה לדבר אחר מותר, וכן דבר אסור שנהפך לדבש כרגלי דבורים מותר. וכתב המקור חיים (או"ח סי' תסז סק"ד) ראייה מסוגיין דאם רק קלי אסור, לחם מותר, והיינו שנשתנה פקע האיסור. וכ"כ בחי' הרי"ם שם (יו"ד סי' יט) דאם נעשה עיסה פקע איסור קלי.

ובחת"ס (יו"ד סי' קיד) פליג דאין ראייה מכאן, דק' לומר דשינוי כזה מתיר מקלי ללחם, ובע"כ רק ההו"א הוא כן אבל למעשה קמ"ל לחם דאסור וה"ה בעלמא בשינוי כזה לא מספיק.

ועוד כתב דיל"פ דלחם לא ידעינן מצד שם לחם דנשתנה, והגם דחייב משום קלי שבו מ"מ שיעורו רק בקלי שבו ולא בשאר דברים בלחם, ועכשיו שיש איסור לחם חייב גם על המים ומלח שבעיסה והכל מצורך לשיעור וא"צ מהתבואה.

ועיקר הדין כ"כ מנח"ח (מצוה שג אות יא) דלחם א"צ כזית של תבואה דווקא וגם מים ומלח חייב ולא רק הקמח.

והנתיבות בספרו נחלת יעקב (תשובה ב') פליג דבע"כ אין זה כוונת הגמ' דדין זה ידעינן מסברא דעכשיו זהו הלחם וחייב על הכל וא"צ ריבוי לזה, ובע"כ החידוש שנשתנה.

באור שמח (מאכ"א י, ד) כתב לדחות דכוונת הגמ' באופן דלא נאסר עדיין משום קלי וחל האיסור רק כשהוא לחם וכגון בזמן שנכנסו לא"י והתבואה לא נאסרה עדיין אז, ואם כבר נעשה לחם לפני שנכנסו לא היה אסור כלל קמ"ל לחם.

ובעיקר הדין הקשה האחיעזר (ח"ד סי' צא) אפי' לסברת הנתיבות דנשתנה למה אין כאן איסור יוצא מן האסור, ע"ש שהאריך בשו"ט עם ההר צבי, ונדפס בשו"ת הר צבי יו"ד סי' רלט.

סוגיא דשמן המשחה.

חייב בעשייתו, וסיכה רק משל משה. והנה, מפורש להלן דיהיה זה לי דקיים לעולם, ושל משה קיים לעולם. והנה, הרמ' בכלי המקדש (א, א) פסק דמ"ע לעשות שמן המשחה ושיהיה מוכן לדברים הצריכים משיחה וכו'. וכ"ה בפסה"מ (עשה לה) מ"ע. וק' הלא קיים לעולם, וא"כ אינה נוהגת לדורות והרמ' כתב בשרשים (שורש ג) דאינה נוהגת לדורות אינו חלק מתרי"ג.

ת' הערל"ג, וכ"כ בחי' גרי"ז ע"ב מהגר"ח, דהמצוה אינה רק העשייה אלא שיהיה קיים לעולם שיהיה מוכן לזה, וא"כ יש קיום תמיד בזה שיש כאן שמן הזה. ודקדק הגר"ח כן מלשון יהיה זה לי שיש הלכה על קיום השמן.

והגרי"ז ת' דחלק מהמצוה השימוש בו לכלים ומלכים וכהנים כדלהלן ולכן קיים המצוה לעולם. עוד בי' הגרי"ז (הו"ד בספר זכרון עז ארז עמוד תסב) וע' היטב בחי' הגרי"ז כאן בקצרה, די"ל דעיקר המצוה נוהגת לעולם דאין איסור לעשות עוד שמן, ורק דינא הוא דכל עוד שמן של משה קיים אין עושים חדש, אבל נפק"מ אם נאבד יש מצוה לעשות חדש.

וכן מבואר בפיה"מ לרמ' במנחות (פ"ט מ"ב) דהכל מסכימים שאין עושים שמן המשחה עד שיכלה של משה, והיינו שרק מחמת זה שמשה קיים לכן לא עושים חדש, ואינו דין דרך של משה.

וכן ברמ' בפיה"מ כאן כתב דלא נעשה מעולם אלא של משה שנאמר יהיה זה לי וכו' כך קבלנו, וכפשוטו היינו דכך קבלנו שנשאר, והגרי"ז בי' דכך קבלנו דאם קיים אין עושים עוד, אבל אם נאבד חייב לעשות עו"פ.

וע"ע בגליוני הש"ס (יומא כב, ב) מרדב"ז במגדל דוד דלמה אחר הגניזה של יאשיהו למה לא עשו חדש, ות' דכיון דשמן של משה קיים לא היו רשאים לעשות חדש, והיינו דינא הוא דלא לעשות שמן חדש כל עוד דשל משה קיים, וא"כ אם אינו קיים מצוה יש לדורות לעשות חדש.

עשיית שמן המשחה מחלקות ר' יוסי ור' יהודה דלסוך העיקרין אינו מספיק, וק' לר' יהודה א"כ איך יתכן לאו לפטם את השמן, הלא נעשה בדרך נס ואם עושה כן לא יצא כלום ואין כאן איסור.

ובהגהות אהל משה כאן פי' כן בברייתא שמן שעשה משה וכו' דכל המחלוקת רק על שמן של משה, אבל לעבור על איסור פיטום אין קפידא לעשות באותו סדר ממש וחייב. והגרי"ז טען דמוכח עכ"פ דגם ר' יהודה מודה לר"י דאם עשה כן טוב, ורק לא עשו כן משום הנס, אבל בעצם יש כאן עשייה של שמן כה"ג ולכן חייב בפיטום. ומצינו כבר קושיא זו בפנים יפות עה"ת בפרשת כי תשא ע' רנט וכתב דלר' יהודה החיוב על עצם המעשה הגם שלא יצא שמן כלל, והוא חידוש. וע"ע בחי' הגרא"ל מאלין (ח"ב סי' נז) אם אפשר לצרף כמה מעשה פיטום יחד לשיעור הין וכה"ג יתכן לחייבו.

ע"ב

משיחת כהנים ומלכים. ובגמ' מבואר דאפי' כ"ג בן כ"ג טעון משיחה אבל אין מושחים מלך בן מלך אלא במקום מחלוקת. כפשוטו הכל גזה"כ, אבל בכתר ישועה, וכן אוצר חידושים מהגרי"ז ביארו דחלוקים ביסודם, דמינוי של כ"ג יש בו קדושה וזה חל ע"י המשיחה, וזה א"א לירש מאביו ולכן חייב משיחה. משא"כ מלך אין בו קדושה אלא דין מינוי של שררה עליו וזה יורש ממילא ולכן א"צ משיחה, ומשיחה לכלתחילה מדיני המינוי, אבל עכשיו יורש זה מאביו ממילא. וכבר האריך בחת"ס (או"ח סי' יב) בזה דדין מינוי מלך אינו חלות קדושה עליו אלא מינוי של שררה בעלמא.

אולם באבני נזר (יו"ד סי' שיב אות לד) חולק דגם במלך יש דין וחלות בגופו, ורואים בהוריות (יב, ב) מלך וכ"ג האי מינייהו קדים, ומבואר בגמ' מדין כל המקודש מחבירו הרי שיש לו קדושה בגופו, וע' חי' הגרא"ל מאלין (ח"ב סי' נח) דמצינו בשמואל שמשח את דוד בחיי שאול משמע דדין משיחה זו אינו דין מינוי אלא חפצא של משיחה בגופו שנעשה מלך, ומשמע דלא כנ"ל. [וע' חי' הגרא"ל דמ"מ חלוק מקדושת כהונה].

ובחת"ס שם האריך בכל מינויים שיש דין ירושה דאם בנו מענינא קודם לכל אדם, ומקורו בספרי (דברים פיסקא קסב) בקרב כל ישראל פרנסי ישראל בניהם יורשים אותם וכו', והביאו הרמ"א להלכה בהלכות מלכים (א, ז) וכ"ה בריטב"א במכות (יג, א).

ובחת"ס האריך בשו"ת הרשב"א (ח"א סוף סי' ש) שכתב נמי דין זה בחזנים וכו' וכתב דהוא מטעם מנהג המקום וכו', ותמה ת"ל מדין הספרי דדין תורה הוא. וחילק בין מינוי של שררה ומשטר דוגמת מלך ולא מינוי של קדושה. והביא כן ממהרשד"ם (סי' פה) דמודה הרשב"א דמנויים של תורה אינו בכלל זה, והוא כנ"ל דאפי' מנהג ליכא ע"ז.

פשטות הגמ' מפורש שיש מעילה בשמן המשחה, וכ"כ מנח"ח (מצוה קח) ופנים יפות (פ' כי תשא עמוד רנז) אבל בחקרי לב (או"ח ח"ב סי' קיט) דן בזה, דא"כ איך מושחים מלך, ואפי' אם אינו זר, מ"מ מה עם מעילה. אבל כתב דכל הסוגיא כאן מפורש שיש מעילה, וכן להלן משה ואהרן שמא מעלתי בשמן, וכתב דאפשר באמת אין הכוונה לאיסור מעילה אלא לאיסור סיכה.

ובשו"ת אבני נזר (יו"ד ח"א סי' שיג אות ח) כתב שלא מצא בשום מקום שיש מעילה בשמן לחייב אשם מעילות, והטעם דיש לו איסורים לעצמו של סיכה ונתינה ואין בו פרשת מעילה, ויצא לדון בדבר החדש וכו'. ובשו"ת אמרי יושר (סי' ז) תמה עליו מסוגיין.

אמנם גם בישועות מלכו (קרית ארבע על הרמ"א כלי המקדש פ"א) כתב דלא מצינו ברמ"א איסור מעילה בשמן. וכן הוכיח בדברות משה בב"מ (סי' נד הערות על פרק הזהב הערה כד) בדעת הרמ"א שהאריך בדין סיכה בבהמה וכלים וכו' ולמה אין כאן משום מעילה, ובע"כ אין בו מעילה. וכתב למעשה שהוא מחלוקת תוס' והרמ"א. ויש אריכ"ד בזה בקובץ הדרום (חוברת יח) מהגר"מ גיפטר זצ"ל הערות אות ס' כמה מ"מ בזה. וע' שו"ת רבבות אפרים (או"ח ח"ב סי' קפ אות ה') עוד מ"מ בכ"ז.